

ฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด
อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

Fon Sam Phaen Din: The Create of Dance to Honor the Great Buddha
at Wat khao Chong Chad, Nong Wua So District, Udon Thani Province

นริศรา อินทร์แจ้ง^{1*}

Narisara Incheang^{1*}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี¹

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University¹

*Corresponding author, e-mail: Narisara@udru.ac.th

วันที่รับบทความ: 15 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 12 กรกฎาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 14 กรกฎาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาท่าฟ้อนต้นแบบจากชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีและท่าฟ้อนแม่บ่ท้อสาน 2) เพื่อออกแบบท่าฟ้อนประยุกต์จากท่าฟ้อนต้นแบบชุมชนและท่าฟ้อนแม่บ่ท้อสาน 3) เพื่อสร้างสรรค์ท่าฟ้อนสามแผ่นดิน 4) เพื่อถ่ายทอดฟ้อนสามแผ่นดินให้กับชุมชน งานวิจัยนี้เป็นวิจัยผสมผสานระหว่างวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ สังเกต และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลวิจัยพบว่า ท่าฟ้อนได้ออกแบบจากท่าต้นแบบชุมชนมีจำนวน 9 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้ ท่าสวดสร้อย ท่าส่อนปลา ท่าแข็งบั้งไฟ ท่าแก่งกุ่ม ท่าแหบั้งไฟ ท่าลมพัด ท่าไล่แมงหวี่ ท่าสะบัดมือ และท่าฟ้อนที่ออกแบบจากท่าแม่บ่ท้อสานจำนวน 6 ท่า ได้แก่ ท่าพรหมสี่หน้า ท่าลำเพลิน ท่าพิเภกถวายครู ท่าอุ้มโนราห์ ท่าคนหาเหยง และท่าหนุมานถวายแหวนโดยมีท่าที่ได้สร้างสรรค์จากประสบการณ์จำนวน 22 ท่า โดยรวมท่าฟ้อนทั้งหมดมีจำนวน 37 ท่า ซึ่งมีท่าพนมมือ ลักษณะดอกบัวตูมเป็นสัญลักษณ์ท่าไหว้แทนการบูชาองค์พระใหญ่ ซึ่งฟ้อนสามแผ่นดิน แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 กล่าวถึงความสำคัญขององค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด ช่วงที่ 2 กล่าวถึงสถานที่ตั้งและการประดิษฐานขององค์พระใหญ่ และช่วงที่ 3 กล่าวถึงขอพรจากองค์พระใหญ่ และออกแบบเครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ซึ่งเพลงประกอบการแสดง แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ใช้ทำนองลำพื้น ช่วงที่ 2 ลำเดินขอนแก่น ช่วงที่ 3 ลำเดินดง การแสดงชุดนี้ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เห็นว่าการแสดงชุดฟ้อนสามแผ่นดินมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมการฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่และถ่ายทอดนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุดนี้สู่ชุมชนในประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะห่มผ้าองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาดได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน

คำสำคัญ: ฟ้อนสามแผ่นดิน, การสร้างสรรค์, ท่าฟ้อน, องค์พระใหญ่

ABSTRACT

This research titled “Fon Sam Phaen Din: The Create of Dance to Honor the Great Buddha at Wat khaoChong Chad, Nong Wua So District, Udon Thani Province” aims to: 1) study the prototype dance movements from local communities Nong Wua So District, Udon Thani and Fon maebod Isan 2) design adapted dance movements based on traditional forms and the cultural identity and Fon Mae Bot Isan 3) create and transfer the Fon Sam Phaen Din dance to the community 4) disseminate the Fon Sam Phaen Din to cultural identity. This research employs a mixed-method approach, integrating qualitative research and creative research methodologies. Data were collected through document analysis, interviews, observation, and descriptive analysis. The findings revealed 9 core prototype dance movements, such as Wai (paying respect), Sod Soi, Son Pla, Soeng Bang Fai, Kwaeng Kung, Hae Bang Fai, Lom Phat, Lai Maeng Wee, Sa Pat Bat Mue ana Fon Mae Bot Isan revealed 6 core prototype dance movements, such as Wai Wai (paying respect), Phrom Si Na, Lam Ploen, Phiphek-Thuai Khru, Un Manora, Khon Kha Yaengh ana Hanuman Thawai Waen. The dance movements were creatively developed based on the choreographer experience revealed 22 core. Fon Sam Phaen Din choreography, comprising 37 movements. The symbolic gesture “Dok Bua Tuum” (lotus bud gesture) represents the act of paying homage to the Great Buddha Image. The performance is structured into three parts: Part 1 - the significance of the Great Buddha; Part 2 - the location and enshrinement of the Buddha image; and Part 3 - a prayer for blessings. Costumes were designed to reflect local identity, using mudmee silk, traditional Thai silk, and cotton fabrics. The accompanying music is divided into three segments with traditional Isan melodies: Lam Puen, Lam Dem Khon Kaen, and Lam Dem Dong. Evaluation by five experts affirmed that the Fon Sam Phaen Din dance is appropriate for ritual performances dedicated to the Great Buddha and effectively preserves and transmits Isan folk dance traditions to the community, particularly during the annual Tak Bat Theworohana ceremony at Wat Khao Chong Chad.

Keywords: Fon Sam Phaen Din, Creative dance, Dance movement, Ong Phra Yai

บทนำ

ประเพณี คือ สิ่งที่ได้ถือและสืบทอดปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่ได้สั่งสมมาอย่างยาวนานผ่านการกระทำสร้างขึ้นถ่ายทอด และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปแบบของความคิด ความเชื่อ และการกระทำอันเป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในชุมชน เป็นลักษณะของการมีแบบแผนความคิด ความเชื่อ การกระทำ คำนิยมร่วมกันสู่การกำหนด เป็นระเบียบแบบแผนความประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่ปรากฏอยู่ในทุก ๆ ขั้นตอนของการดำเนินชีวิตที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ต่อธรรมชาติ และความสัมพันธ์ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดำรงเหมาะสม เสมือนเป็นบรรทัดฐานหรือกลไกควบคุมทางสังคมที่สำคัญของชุมชนอีกทาง (อาหมัดอัลซารี มูแกม, 2559)

การฟ้อนบูชาหรือรำบวงสรวง เป็นการแสดงออกด้วยท่าทางการรำรำประกอบจังหวะดนตรี เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรานับถือ และการฟ้อนรำเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเชื่อ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเชื่อร่วมกันในเรื่องศาสนา ความศรัทธา และการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การฟ้อนจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ความบันเทิงแต่ยังเป็นสื่อกลางในการแสดงออกถึงความเคารพบูชา เช่น องค์พระใหญ่ วัดเขาช่องซาด ไม่เป็นเพียงศูนย์รวมของชุมชน แต่เป็นสัญลักษณ์ของความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งการจัดพิธีกรรมบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องซาดมีองค์ประกอบของศิลปะการแสดง คือ “ฟ้อนบูชา” การฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องซาดยังขาดท่าฟ้อนที่เป็นแบบแผนที่ใช้ในระยะซึ่งมีบทบาททางสังคมและ วัฒนธรรมอย่างสำคัญทางศาสนา ศิลปะ และพิธีกรรมต่าง ๆ เห็นได้จากชุมชนที่มีการฟ้อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ โดยแต่ละชุมชนจะมีผู้นำเป็นผู้จัดกิจกรรม ในบางพื้นที่มีทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน เข้าร่วมการจัดกิจกรรม เช่น จังหวัดอุดรธานี จัดรำบวงสรวงกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดหนองบัวลำภู จัดรำบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในวันเฉลิมฉลองวันสถาปนาจังหวัดหรือจังหวัดบึงกาฬ จัดการรำบวงสรวงเจ้าแม่สองนาง เช่นเดียวกับชาวบ้านที่มีความเชื่อและความศรัทธาต่อองค์พระใหญ่วัดเขาช่องซาด ตำบลอุบลมุง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี วัดเขาช่องซาดร่วมกับเทศบาลอุบลมุง ตำบลอุบลมุง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ได้จัดประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะห่มผ้าองค์พระใหญ่ ในวันออกพรรษาในวันแรม 2 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ซึ่งมีการทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะและฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่ โดยมีชาวบ้านในชุมชนและชาวบ้านชุมชนใกล้เคียงที่ศรัทธาองค์พระใหญ่มาร่วมงานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะห่มผ้าองค์พระใหญ่ เช่น ชาวบ้านบางส่วนในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ได้มาร่วมงานนี้ทุกปี ซึ่งทั้ง 3 อำเภอ มีความเชื่อมโยงกันทางทัศนียภาพ เมื่อขึ้นไปถึงจุดชมวิวทิวทัศน์ของวัดเขาช่องซาดแล้ว ด้านหน้า คือ กั้นเขตแดนธรรมชาติระหว่างจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองบัวลำภู ทางด้านฝั่งทิศเหนือและทิศตะวันออกจึงสามารถมองเห็นภาพธรรมชาติพื้นที่อำเภอหนองวัวซอได้เกือบทั้งหมด ส่วนทางด้านตะวันตกจะเป็นทัศนียภาพของอำเภอโนนสังและอำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู อีกทั้งยังสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของภูเก้าได้อย่างชัดเจน ฝั่งทิศใต้เป็นจุดที่สามารถมองเห็นไปจนถึงเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เหตุนี้จึงถูกเรียกว่า “ผาสามแผ่นดิน” และผาสามแผ่นดินนี้เป็นจุดรวมของประชาชนที่มาฟ้อนถวายบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องซาด

องค์พระใหญ่ (พระพุทธรูปรัตนศายมุนีศรีบรรพต) เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดใหญ่ โดยการก่อสร้างองค์พระใหญ่เพื่อถวายเป็นพระราชาครูศุภคตพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ครบรอบ 80 พรรษา และชาวบ้านหนองบัวเงินได้เริ่มจัดการฟ้อนถวายองค์พระใหญ่วัดเขาช่องซาดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2558 โดยได้รวมตัวกันจัดขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในงานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะห่มผ้าองค์พระใหญ่ของทุกปี ภายหลังได้ชาวบ้านอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ได้ร่วมฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่ในงานนี้เพื่อขอพรและความเป็นสิริมงคล การฟ้อนเพื่อบูชาองค์พระใหญ่นี้เรียกว่า “การฟ้อนถวาย” เป็นพิธีกรรมสำคัญก่อนการอัญเชิญผ้าขึ้นห่มองค์พระใหญ่วัดเขาช่อง แต่ด้วยในชุมชนขาดผู้สร้างสรรค์ท่าฟ้อนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ จึงได้ใช้ท่าฟ้อนจากการเซิ้งบั้งไฟ ท่าที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งท่าฟ้อนไม่สื่อกับการฟ้อนบูชาตามผสมผสานโดยไม่มีแบบแผนท่าฟ้อนและได้เปลี่ยนท่าฟ้อนบูชาทุกปีทำให้ท่าฟ้อนไม่มีแบบแผน

จากความเป็นมาของข้อมูลข้างต้น จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะออกแบบท่าฟ้อนและสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูชาพระใหญ่วัดเขาช่องซาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน โดยการศึกษาท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนบริเวณวัดเขาช่องซาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี และท่าฟ้อนแม่บทอีสาน เพื่อนำมาวิเคราะห์แล้วนำมาออกแบบประยุกต์และสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องซาด ชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ให้เป็นแบบแผนและเป็นต้นแบบของการฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องซาด จากนั้นนำ

การแสดงชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ถ่ายทอดให้กับชาวบ้านในชุมชนหรือผู้มีจิตศรัทธาที่จะฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาดในประเพณีตักบาตรเทโวโรหนะห่มผ้าองค์พระใหญ่ซึ่งสอดคล้องกับการมุ่งพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็น “มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” ยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ระยะ 5 ปี พ.ศ. 2566 -2570 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การวิจัย นวัตกรรมและบริการวิชาการ กลยุทธ์ (Strategic Initiatives) ส่งเสริมการสร้างสรรค์ ผลงานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม งานบริการวิชาการมุ่งสู่การพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีเป้าหมาย พัฒนางานวิจัย นวัตกรรม ผลงานรับใช้สังคม งานสร้างสรรค์ที่ตอบสนองความต้องการเชิงพื้นที่ และเป็นการสร้างสรรค์นฏศิลป์พื้นบ้านอีสานให้อยู่คู่กับชุมชนและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีและท่าฟ้อนแม่บ่ท้อसान
2. เพื่อออกแบบท่าฟ้อนประยุกต์จากท่าฟ้อนต้นแบบชุมชนและท่าฟ้อนแม่บ่ท้อसान
3. เพื่อสร้างสรรค์ท่าฟ้อนชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน”
4. เพื่อถ่ายทอด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ให้กับชุมชน

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง ฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด อำเภอ หนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดถอดรหัส 4 DNA

แนวคิดถอดรหัส 4 DNA แปลรูปเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการนำศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณีเป็นโครงการส่งเสริมการนำศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมา และค้นคว้าในเชิงลึกเพื่อหาข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อออกแบบสร้างอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม โดยขั้นตอนดังนี้

- 1.1 การคัดสรรศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะมาประมวลผลเพื่อนำมาต่อยอดสู่ผลงานใหม่
- 1.2 กระบวนการแปรรูป โดยใช้ทักษะจากประสบการณ์ ความสามารถจากศึกษาองค์ความรู้ แล้วนำมาพัฒนาต่อยอด โดยกระบวนการสร้างสรรค์ แล้วนำมาเสนอโดยไม่นำมาใช้ทันทีควรผ่านการกรองเพื่อความเหมาะสม
- 1.3 การนำเสนอผลงานใหม่จากการผสมผสานจากของเดิม คือ การนำวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญามาพัฒนาต่อยอด โดยใช้ทักษะในปัจจุบันเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ 4 DNA ที่สมบูรณ์เป็นส่วนหนึ่งของสาระแห่งการสร้างสรรค์เรียนรู้เชิงลึก (เอกพงษ์ ตรีตรง, 2564)

จากแนวคิดถอดรหัส 4 DNA ดังกล่าว จึงได้นำใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบท่าฟ้อนสามแผ่นดิน ด้วยการศึกษาแนวคิดถอดรหัส 4 DNA เป็นแนวคิดการแปรรูปภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีสู่การถอดรหัส 4 DNA เพื่อนำมาออกแบบท่าฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่ โดยมุ่งกระบวนการ “แปรรูป” หรือ “ต่อยอด” จากท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาดให้เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ยังคงรากเหง้า ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของงานวิจัยสร้างสรรค์ชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ที่ต้องการนำเสนอการฟ้อนบูชาองค์ พระใหญ่ โดยยึดรากฐานท่าฟ้อนดั้งเดิมของชุมชนมาประยุกต์และท่าฟ้อนแม่บ่ท้อसानให้เป็นท่าฟ้อนสามแผ่นดิน

2.แนวคิดประดิษฐ์ทำพ็อนบูชา

ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ก. (การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 พฤษภาคม 2568) ได้กล่าวว่า แนวคิดการสร้างสรรค์ทำพ็อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การพ็อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวอีสาน ทำพ็อนไม่จำเป็นต้องใช้ท่าเยอะ ไม่ต้องเป็นกระบวนการทำพ็อน สามารถใช้ท่าพ็อนรวบคำร้องได้ โดยท่าพ็อนแต่ละท่านั้น นับเป็นท่าละก็ครั้งก็ได้ แต่ไม่ควรมากเกินไป และควรมีท่าพ็อนดั้งเดิมในพื้นที่ร่วมกับท่าพ็อนที่คงอัตลักษณ์นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานที่สำคัญ ไม่ควรใช้ท่าพ็อนเยอะเกินไป ให้คำนึงถึงผู้สูงวัยด้วย เพราะการพ็อนบูชาใช้สำหรับชาวบ้านทั่วไป อาจจะมีหลายช่วงอายุ ขึ้นอยู่กับผู้มีจิตศรัทธา ผู้สร้างสรรค์จำเป็นต้องคำนึงถึงท่าที่ไม่สลับซับซ้อน กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดประดิษฐ์ทำพ็อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรนำมาสร้างสรรค์ในนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานคือไม่จำเป็นต้องใช้ท่าจำนวนเยอะ ท่าไม่สลับซับซ้อนและควรมีท่าพ็อนดั้งเดิมของชุมชนผสมผสานด้วยเพื่อคงอัตลักษณ์ท่าพ็อนดั้งเดิม ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำมาเป็นแนวคิดในการออกแบบและสร้างสรรค์ทำพ็อนสามแผ่นดินเนื่องจากการพ็อนเพื่อบูชาองค์พระใหญ่จึงสอดคล้องกับแนวคิดนี้

3. แนวคิดออกแบบเพลงประกอบการพ็อนบูชา

แนวคิดการออกแบบเพลงและดนตรีพื้นบ้านอีสาน ต้องคำนึงถึงการสื่อถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่น วัฒนธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรม โดยสื่อสารกับนักดนตรีให้เข้าใจถึงการตีความหมายผ่านเนื้อเพลงด้วยการบรรเลง ซึ่งประกอบกับทำนองเพลง และที่สำคัญ คือ สำเนียงที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ และ อัครวัตร เชื้อมกลาง, 2564)

กล่าวโดยสรุป การนำแนวคิดเพลงประกอบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากที่กล่าวมา โดยเห็นว่าเพลงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงที่ต้องกำหนดโครงสร้างเพื่อความเหมาะสม ซึ่งการสร้างสรรค์เพลงเพื่อประกอบการพ็อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ควรใช้ดนตรีของวงโปงลาง เนื่องจากวงโปงลางเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน เช่น กลอง โปงลาง พิณ แคน โหวด ฯลฯ

4. แนวคิดการออกแบบเครื่องแต่งกายสำหรับการพ็อนบูชา

นักวิชาการ ข (การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤษภาคม 2568) การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายประกอบการพ็อนรำเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์ศรีว่าควรศึกษาผ้าพื้นเมืองประจำพื้นที่นั้น เพื่อเป็นการสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน และเพื่อเป็นการอนุรักษ์ผ้าพื้นเมืองอีกด้วย การแต่งกายที่แสดงถึงเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และความเชื่อของแต่ละภูมิภาค โดยลักษณะของการแต่งกายจะแตกต่างกันไปตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภูมิประเทศ สภาพอากาศ และอิทธิพลทางวัฒนธรรม การแต่งกายที่ประจำท้องถิ่นสะท้อนถึงอัตลักษณ์และสภาพภูมิใจของแต่ละชุมชน ซึ่งยังคงได้รับการอนุรักษ์และปรับใช้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในงานประเพณีและเทศกาลสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ก (การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 พฤษภาคม 2568) ให้สัมภาษณ์ว่าการแต่งกายในการพ็อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้าน ควรส่งเสริมชุดผ้าย้อมคราม ผ้ามัดหมี่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ถึงแนวคิดการแต่งกายนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสำหรับการพ็อนบูชา จึงสรุปว่า การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายในนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานเป็นการสะท้อน อัตลักษณ์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน โดยการออกแบบเครื่องแต่งกายควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับการแสดง รวมถึงการใช้ผ้าพื้นเมืองประจำท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญที่เน้นให้การแต่งกายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น เช่น ผ้าย้อมคราม ผ้าฝ้าย และผ้าไหม ยังมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในการพ็อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการแสดงในงาน

ประเพณีสำคัญ การแต่งกายจึงไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสวยงามให้กับการแสดง แต่ยังเป็นเครื่องมือในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาวอีสานอีกด้วย

5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

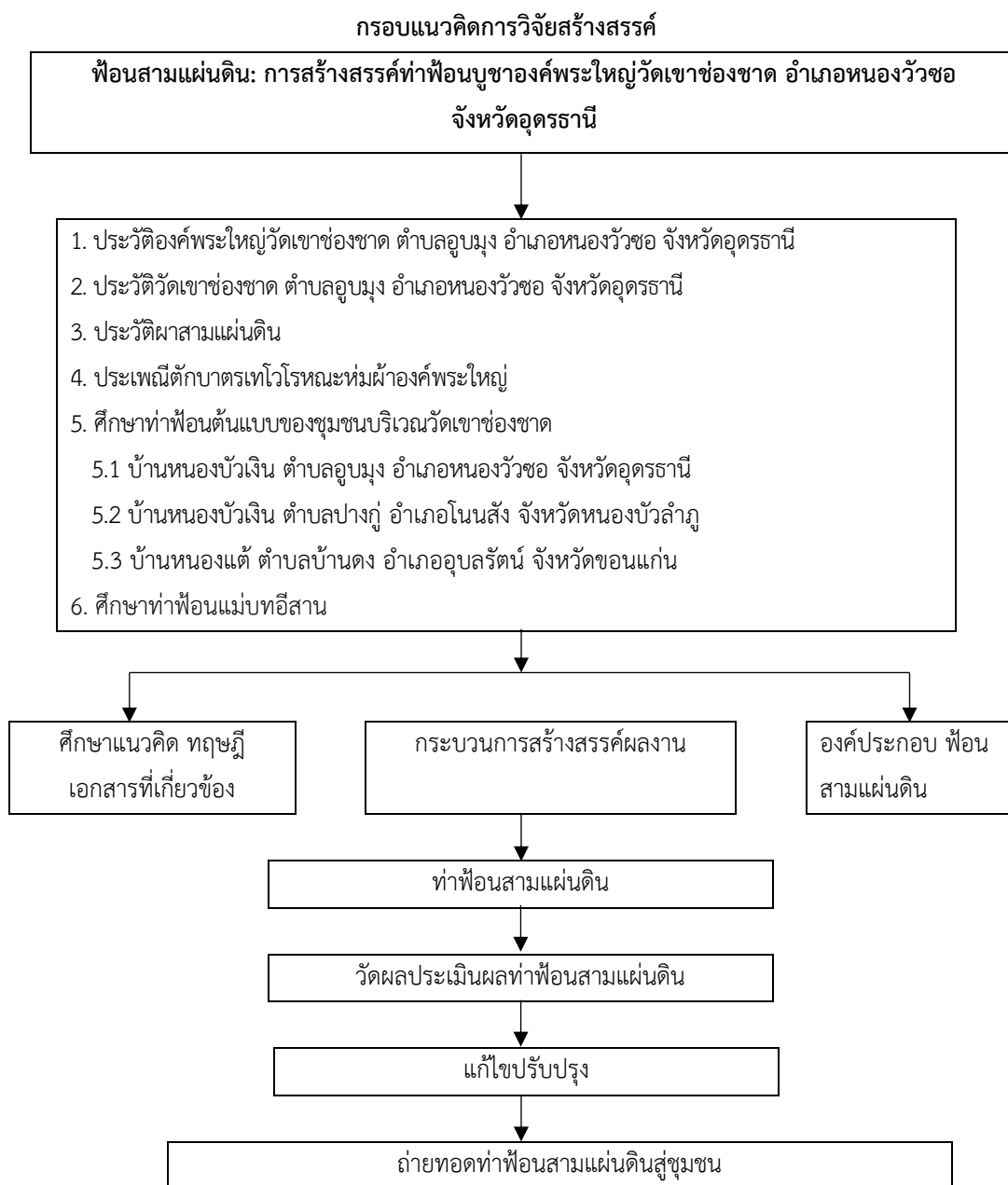
ศุภกร ฉลองภาค (2565) วิจัยเรื่อง ฟ้อนบวงสรวง: นาฏยประดิษฐ์จากความศรัทธาในบริบทวัฒนธรรมสมัยนิยม ผลงานวิจัยสรุปไว้ว่า ฟ้อนบวงสรวง เป็นปรากฏการณ์ในการแสดงออกถึงความเชื่อ ความศรัทธา จากคติโบราณดั้งเดิมของสังคมอีสานที่ถูกส่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีความแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ ระยะเวลา และ ยุคสมัย มีจุดเริ่มต้น จากท้องถิ่นชุมชนและแพร่กระจายมาในสังคมเมือง ฟ้อนบวงสรวงยังเป็นการ สร้างพลังอำนาจบาที่ขับเคลื่อนให้เกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมให้เกิดเป็นการทำซ้ำและสร้าง วัฒนธรรมให้เกิดเป็นประเพณีในทั่วทุกบริบทพื้นที่ของชุมชน และยังสามารถสร้างแรงจูงใจให้ ประชาชนหลายกลุ่มที่มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ อาชีพ และสถานะทางสังคมให้มาแสดงออกถึง ความศรัทธา โดยมี “นาฏกรรม” เป็นพลังในการขับเคลื่อน ฟ้อนบวงสรวงจึงกลายเป็นเครื่องถักสาน ผูกโยงความเชื่อ สร้างความสามัคคีและแรงจูงใจของประชาชน จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของนาฏกรรม ที่ปฏิบัติจนเป็นประเพณีประจำปี และเริ่มขยายขอบเขต จำนวน และพื้นที่กว้างขึ้น จนเกิดกระแส นิยมของการฟ้อนบวงสรวงเกือบทุกพื้นที่ที่ชุมชนจนไปถึงสังคมในทั่วทุกที่ ฟ้อนบวงสรวงจึงเป็นภาพ แทนทางความเชื่อของ “วัฒนธรรม” ที่ตั้งงามที่แสดงออกให้เห็นความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี ปรองดองอีกด้วย

วิชารัตน์ นรินทร์เตชาภัทร์ (2567) วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์สัญลักษณ์ในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองเมืองนครราชสีมา ครบรอบ 555 ปี กล่าวว่า ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สัญลักษณ์ที่แสดงผ่านเนื้อเพลงเป็นการสื่อสารอำนาจของจังหวัดนครราชสีมา กล่าวไว้ว่า แสดงศักยภาพของท้องถิ่น ในทุกด้านต่าง ๆ นอกจากนั้นยังสะท้อนความผูกพันต่อพิธีกรรมรำบวงสรวงท้าวสุรนารีอย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้เพื่อแสดง ความจงรักภักดีต่อวีรสตรีที่กอบกู้เมืองนครราชสีมาตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่าน เนื้อเพลงเนื่องในโอกาส สำคัญ ในแง่สัญลักษณ์วิทยา ศิลปะการรำบวงสรวงที่สื่อสารความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) และความหมาย โดยนัย (Connotative Meaning) ผ่านท่าทางต่าง ๆ ที่ปรากฏในรูปแบบการรำ (Dance Format) มีความซับซ้อนน้อย ไปจนถึงมากตามความซับซ้อนของแก่นของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่บรรยายผ่านของเพลง โดยที่เนื้อเพลงและท่ารำ มีความสัมพันธ์กับท่วงทำนองเพลงและองค์ประกอบของเพลง (Elements)

ศราวดี ภูขมศรี (2562) วิจัยเรื่อง “ถวญถน แอนพอน: สักการะธรรมเนียมการฟ้อนบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อชาวอีสาน สรุปได้ว่า การฟ้อนหรือการรำ เพื่อใช้ในการถวายเป็นเครื่องสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เป็นการนำเอาความสวยงามที่แฝงไปด้วยความอ่อนช้อยของท่ารำ เป็นการสื่อถึงการ แสดงการนอบน้อม ถ่อมตนและให้ความเคารพสูงสุดต่อสิ่งที่สักการะ โดยมองตาม หลักการทางนาฏศิลป์นั้นสามารถวิเคราะห์ถึงปรากฏการทางสังคมได้ว่า วัฒนธรรม การฟ้อนเพื่อถวายสักการะหรือการแสดงความเคารพเป็นอีกหนึ่งธรรมเนียม ซึ่งนำช่วยในการจัดการกลุ่มให้เป็นหนึ่งเดียวโดยนำเอา นาฏศิลป์มาเป็นตัวเชื่อมระหว่างความเชื่อในสิ่งศักดิ์และความสามัคคีของประชชน คนในพื้นที่ดังที่จะเห็นได้ว่า กิจกรรมนั้นไม่ว่าในรูปแบบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธ ศาสนา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนทั่วไปให้ความเคารพนับถือนั้น จะมีการถวายสักการะ ด้วยการฟ้อนรำเสมอ ทั้งนี้ที่กล่าวถึงนี้ผู้เขียนยังไม่ได้ยกเอากิจกรรมการฟ้อนถวาย สักการะตามความเชื่อ ของกลุ่มชนในสังคมท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้อีกมากในทุกภูมิภาค ซึ่งยังต้องลงพื้นที่ศึกษาอีกมาก แต่การนี้ผู้เขียนเพียง ปรากฏการทางนาฏศิลป์ สร้างสรรค์ ที่นำมาเป็นส่วนสำคัญในการถวายสักการะ ตามคติความเชื่อของชาว อีสาน ที่นำมาเป็นจุดเด่นในการนำเสนอเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นการ อนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในระดับประเทศ ในรูปแบบต่างๆ ผู้เขียนได้ เห็นความสำคัญและความสวยงามของวัฒนธรรมจึงมีแนวคิดวิถีปฏิบัติของชุมชนใน แนวคิด ถวญถน แอนพอน : สักการะธรรมเนียมการฟ้อนบวงสรวงสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ตาม ความเชื่อของชาวอีสาน โดยสะท้อนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อใน อิทธิฤทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น นับว่าเป็นความงามทางวัฒนธรรมและนาฏศิลป์ ผสม ผสานจนนำมาเป็นจุดเด่นเพื่อนำเสนอสู่สายตาประชาชน เป็นการเพื่อจุดขาย จุดเด่นได้อย่างลงตัว ภาพสะท้อนทางสังคมปัจจุบันที่ส่งผลต่อธรรมเนียมปฏิบัติทางวัฒนธรรม

งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธา วิถีชีวิต ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของพิธีกรรมในประเพณีและเห็นได้ว่าคนในชุมชนมีความสามัคคีและแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน งานวิจัยดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง พิณสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ทำพินบูชาองค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี เป็นการพินบูชาองค์พระใหญ่ที่มาจากความเชื่อความศรัทธาของคนในชุมชนเช่น

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด อำเภอนองวัวหอ จังหวัดอุดรธานี” ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร(Documentary) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (FieL Study) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ซึ่งผ่านการพิจารณาการประเมินผลงานจากผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนการเผยแพร่ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูของค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด อำเภอนองวัวหอ จังหวัดอุดรธานี ในเรื่อง แนวคิด ทฤษฎีการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน และนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับฟ้อนสามแผ่นดิน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยลงพื้นที่สัมภาษณ์ ปรากฏท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม ศิลปินพื้นบ้านอีสาน ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ผู้รู้ในการจัดประเพณี ตักบาตรเทโวโรหณะห่มผ้าองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด ซึ่งการสัมภาษณ์และการสังเกตใช้ในหัวข้อการฟ้อนบูของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด และท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนฟ้อนบูของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด โดยมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงสร้างสรรค์

ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้สัมภาษณ์ โดยผ่านการประเมินค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษาที่ใช้และความสอดคล้องของข้อความ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏกรรมไทย จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ จำนวน 1 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏยประดิษฐ์ จำนวน 1 คน จากนั้นนำเครื่องมือมาหาค่าความเที่ยงตรง (IOC) โดยต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 0.60 - 1.00 ขึ้นไปจึงจะถือว่า ข้อคำถามนั้น มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เมื่อผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ค่า IOC จะต้องไม่ต่ำกว่า 0.5 พบว่า คุณภาพของเครื่องมือแบบประเมินผลงานนาฏศิลป์ฟ้อนสามแผ่นดินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ 0.68 มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้ตามกระบวนการวิจัย

นอกจากนี้ ยังได้สร้างเครื่องมือประเมินความเหมาะสมของท่าฟ้อน การแต่งกาย เพลง ทำนองและดนตรี จากการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน โดยมีข้อคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และข้อเสนอแนะ จำนวน 5 คน พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน มีความพึงพอใจถึงความเหมาะสมของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” คิดเฉลี่ยทุกประเด็นทั้งสิ้น และอยู่ระดับร้อยละ 5.00 ซึ่งสามารถแปลค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับชุมชนได้ เพื่อนำไปฟ้อนบูของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด ตำบลอุบลมุง อำเภอนองวัวหอ จังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ผลการประเมินความเหมาะสมของผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” จากผู้รับการถ่ายทอดท่าฟ้อนสามแผ่นดิน ประเด็นความสำคัญของฟ้อนสามแผ่นดินอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.85 ประเด็นรูปแบบการแต่งกายอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.60 และประเด็นเพลงอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 4.60 ผลจากการสอบถามความคิดเห็นและจากข้อเสนอแนะปลายเปิด ที่ปรากฏในเครื่องมือประเมินส่วนท้าย พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้ผลงานที่จะนำไปถ่ายทอดให้กับชุมชนนั้น เหมาะสมมากขึ้น

จากนั้น จึงดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า การสัมภาษณ์และการสังเกตที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์มาออกแบบและสร้างสรรค์เป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ได้แก่ การออกแบบรูปแบบท่าฟ้อน การออกแบบเพลง การออกแบบเครื่องแต่งกาย การฝึกซ้อม การบันทึกท่าฟ้อน ประเมินความเหมาะสมนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” การถ่ายทอดท่าฟ้อน บันทึกข้อมูลผลงานนาฏศิลป์ให้กับชุมชนและการนำเสนองานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำข้อมูลจากการศึกษาหนังสือ เอกสาร ตำรา สัมภาษณ์ ประชาชนท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม ศิลปินพื้นบ้านอีสาน ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ โดยการลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชนมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยจำแนกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้และตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องเป็นประเด็นสำคัญ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาวัดเขาช่องขาดและองค์พระใหญ่ ท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชน ฟ้อนแม่บทอีสาน ความเชื่อ อัตลักษณ์ท่าฟ้อนของชุมชน ดนตรีประกอบการแสดง และเครื่องแต่งกาย

จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนและท่าฟ้อนแม่บทอีสานรวมทั้งท่าฟ้อนจากประสบการณ์กับเนื้อเรื่อง พบว่า การเคลื่อนไหวของท่าฟ้อนสอดคล้องกันเนื่องจากมีรากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกัน ทั้งการใช้มือ การใช้เท้า และการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ ได้มีการวิเคราะห์องค์ประกอบการแสดง โดยนำข้อมูลดนตรี บทร้อง ทำนอง จังหวะ เพลง เครื่องแต่งกาย มาสังเคราะห์และทดลองออกแบบท่าฟ้อน (Sketching Movement) การฝึกซ้อมและปรับปรุง ให้เป็นรูปแบบการแสดงที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาท่าฟ้อนต้นแบบจากชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี และท่าฟ้อนแม่บทอีสาน 2) เพื่อออกแบบท่าฟ้อนประยุกต์จากท่าฟ้อนต้นแบบชุมชนและท่าฟ้อนแม่บทอีสาน 3) เพื่อสร้างสรรค์ท่าฟ้อนสามแผ่นดิน 4) เพื่อถ่ายทอดฟ้อนสามแผ่นดินให้กับชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ท่าฟ้อนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชน

เลือกชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยเลือกลงพื้นที่เข้าร่วมฟ้อนบูของค์พระใหญ่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนบ้านหนองบัวเงิน ตำบลอุบลมุง อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีท่าฟ้อนหลักจำนวน 8 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้, ท่าสวดสร้อย, ท่าช้อนปลา, ท่ายิงธนู, ท่าเซิ้งบั้งไฟ, ท่าแห่บั้งไฟ, ท่าลมพัด และท่าสะบัดมือ ชุมชนบ้านหนองบัวเงิน ตำบลบางกู่ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู มีท่าฟ้อนหลักจำนวน 10 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้, ท่าสวดสร้อย, ท่าช้อนปลา, ท่าแกว่งกุ่ม, ท่าเซิ้งบั้งไฟ, ท่าแห่บั้งไฟ, ท่าลมพัด, ท่ายิงธนู, ท่าไล่แมลงหริและท่าสะบัดมือ ส่วนชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีท่าฟ้อนหลักจำนวน 7 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้, ท่าสวดสร้อย, ท่าช้อนปลา, ท่าเซิ้งบั้งไฟ, ท่าแห่บั้งไฟ, ท่าลมพัด และท่าปัดมือ

จากการวิเคราะห์ท่าฟ้อนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชน รวมทั้งหมดมีจำนวน 10 ท่า มีท่าคล้ายคลึงกันทั้ง 3 ชุมชน มีจำนวน 7 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้,ท่าสวดสร้อย, ท่าช้อนปลา, ท่าเซิ้งบั้งไฟ, ท่าแห่บั้งไฟ, ท่าลมพัด และท่าสะบัดมือ จึงทำให้มีท่าฟ้อนที่คล้ายคลึงกันบางท่าฟ้อน ซึ่งท่าฟ้อนสะท้อนถึงวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดงของท้องถิ่น โดยการสืบสานท่าฟ้อนจากฐานสู่รุ่นของชุมชนจึงเป็นบางท่าฟ้อนที่คล้ายกัน และท่าฟ้อนได้มาจากการเลียนแบบท่าธรรมชาติและวิถีชีวิต

2. ท่าฟ้อนแม่บทอีสาน

จากการศึกษาท่าฟ้อนแม่บทอีสาน สรุปได้ว่าท่าฟ้อนแม่บทอีสานมีทั้งหมด 48 ท่า ผู้สร้างสรรค์จึงได้นำท่าฟ้อนแม่บทอีสานมาออกแบบในการแสดงชุด ฟ้อนสามแผ่นดิน โดยได้นำท่าที่สอดคล้องกับเนื้อเพลงจำนวน 6 ท่า ได้แก่ ท่าพรหมสี่หน้า ท่าลำเพลิน ท่าพิเภกถวายครู ท่าอุณโมนโรหิ์ ท่าคนหาเหยง และท่าหนุมานถวายแหวน

3. การออกแบบท่าฟ้อนประยุกต์จากท่าฟ้อนต้นแบบชุมชน

ได้นำท่าฟ้อนต้นแบบ ทั้ง 3 ชุมชน และท่าฟ้อนแม่บทอีสาน มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อออกแบบท่าฟ้อนในนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ประกอบด้วยท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชน จำนวน 6 ท่า ออกแบบจากท่าแม่บทอีสาน จำนวน 6 ท่า และ ท่าสร้างสรรค์จากประสบการณ์ จำนวน 22 ท่า รวมท่าฟ้อนทั้งหมด 37 ท่า เพื่อให้ผู้ฟ้อนในชุมชนสามารถฟ้อนได้ใช้ท่าจากต้นแบบชุมชน ท่าฟ้อนแม่บทอีสานและท่าสร้างสรรค์จากประสบการณ์ โดยเน้นท่าฟ้อนไม่ซับซ้อนและท่าฟ้อนสอดคล้องกับเนื้อเพลงฟ้อนสามแผ่นดิน โดยออกแบบใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบเพลง และออกแบบการแต่งกายโดยใช้ผ้าพื้นเมืองประจำท้องถิ่นซึ่งกำหนดสีชุดให้เหมาะสมกับการสื่อความหมาย

4. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน”

ได้สร้างสรรค์ฟ้อนสามแผ่นดินในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานโดยแบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 สื่อถึงความสำคัญขององค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด ช่วงที่ 2 สื่อถึงสถานที่ตั้งและลักษณะการประดิษฐานขององค์พระใหญ่ และช่วงที่ 3 สื่อถึงการขอพรเพื่อให้เกิดมงคลบารมีองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด โดยยึดแนวคิดในการสร้างสรรค์ท่าฟ้อนสามแผ่นดิน ได้แก่ นำท่าฟ้อนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชน จำนวน 9 ท่า ท่าฟ้อนจากท่าแม่บทอีสาน 6 ท่า และท่าที่สร้างสรรค์จากประสบการณ์ จำนวน 22 ท่า รวมทั้งหมด 37 ท่า โดยสร้างสรรค์ท่าฟ้อนที่ไม่สลับซับซ้อน ไม่ยากจนเกินไป เป็นท่าที่ประชาชนทั่วไปสามารถปฏิบัติได้ และใช้ท่าฟ้อนบางท่ารวมคำร้อง ซึ่งท่าฟ้อนแต่ละทำนับเป็นครั้งไม่มีท่าหมุนเยาะเกินไปเพราะคำนึงถึงผู้สูงวัยและจบด้วยทำนั่งองค์พระใหญ่ไว้เพื่อเป็นการสักการะ อีกทั้งได้ใช้สัญลักษณ์ด้วยการสื่อท่าฟ้อนของการฟ้อนสามแผ่นดิน เพื่อเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน คือ ท่าดอกบัวตูม สื่อถึงการนำดอกบัวมาถวายหรือบูชาองค์พระใหญ่ ลักษณะของสัญลักษณ์ คือ การพนมมือให้เหมือนดอกบัวตูม โดยปลายนิ้วไม่บานออกปลายนิ้วชิดติดกัน

ภาพที่ 1 คิวอาร์โค้ดการแสดงชุด ฟ้อนสามแผ่นดิน

ที่มา: นริศรา อินทร์แจ้ง (2568)

จากการศึกษาแนวคิดสร้างสรรค์เพลงประกอบการฟ้อนประเภทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้ออกแบบแนวคิดเพลงประกอบแสดงชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” โดยใช้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยมีการผสมดนตรี นำด้วยเสียงเป่าสังข์เพื่อสื่อถึงการบูชาและบวงสรวงตามบริบทประเพณีขับเคลื่อนด้วยดนตรีพื้นบ้านอีสาน ส่วนท่ายของเพลงมีการผสมเสียงสังข์กลองยาว เพื่อสื่อถึงการชื่นชมยินดีในประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น อันแสดงถึงอัตลักษณ์และตัวตนของประชาชนชาวตำบลอุบลมุง อำเภอนองวัวหอ จังหวัดอุดรธานี โดยแบ่งเพลงออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ใช้ทำนองลำพื้นเป็นการขับร้องหมอลำโบราณ ซึ่งเป็นต้นแบบของหมอลำทำนองต่าง ๆ ในปัจจุบัน เนื้อหากล่าวถึงความสำคัญขององค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด

ช่วงที่ 2 ใช้ทำนองลำเดินขออนแก่นเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย กล่าวถึงสถานที่ตั้งและลักษณะการประดิษฐานขององค์พระใหญ่

ช่วงที่ 3 ใช้ทำนองลำเดินดงเป็นการขับร้องแบบหมอลำโบราณ มีจุดเด่นด้านประโคนจังหวะดนตรีขึ้นหลังเสียงร้องปากเปล่า เพื่อสอดแทรกเนื้อหาการตั้งจิตขอพรจากองค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด กล่าวถึง การกล่าวขอพรเพื่อให้เกิดมงคลบารมีองค์พระใหญ่

การสร้างสรรคการแต่งกาย ได้ออกแบบให้ผู้ฟ้อนสามแผ่นดินใช้ผ้าพื้นเมืองประจำพื้นถิ่นเพื่อเป็นการสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน การอนุรักษ์ผ้าพื้นเมืองในชุมชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ และเป็นการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ซึ่งการแต่งกายใช้ ผ้ามัดหมี่ ผ้าฝ้าย และผ้าไหม ดังรายละเอียด ดังนี้

การแต่งกายผู้ชาย สวมเสื้อแขนกระบอกสีขาว นุ่งโจงกระเบนให้คลุมเข้า โทนออกสีกรมท่า สีนํ้าเงินใช้ผ้าสไบสีกรมท่าผู้เฒ่า สวมสร้อยเงินแบบยาว

การแต่งกายผู้หญิง สวมเสื้อแขนกระบอกสีขาวทับด้วยผ้าสไบโทนออกสีกรมท่าหรือสีนํ้าเงิน สวมผ้าถุงยาว ให้มวยผมหรือรวบผมทัดดอกไม้สีขาว สวมเครื่องประดับเงินทั้งนี้

การแต่งกายของผู้ฟ้อนบวงสรวงองค์พระใหญ่การแต่งกายสื่อความหมายได้ดังนี้ เสื้อสีขาว หมายถึง แทนความศรัทธาองค์พระใหญ่ เพราะองค์พระใหญ่มีสีขาวผ้าถุงโทนออกสีกรมท่าหรือสีนํ้าเงิน หมายถึง ความสามัคคีของชุมชน เพราะผ้าพื้นถิ่นของชุมชนคือ ผ้ามัดหมี่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม แทนการรวมพลัง ความสามัคคี ไม่ได้กำหนดการแต่งหน้าที่แน่นอน เนื่องจากเป็นประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ร่วมฟ้อน แต่มีการแนะนำการแต่งหน้าสำหรับผู้สนใจ คือแต่งหน้าออกโทนน้ำตาล ส้ม ไม่ใช่สีที่ฉูดฉาด และรวบผมให้เรียบร้อยเพื่อความเหมาะสม

ภาพที่ 3 การแต่งกายชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน”

ที่มา: นริศรา อินทร์แจ้ง (2568)

5. การถ่ายทอดทำฟ้อนสามแผ่นดินสู่ชุมชน

ได้จัดโครงการฟ้อนสามแผ่นดินเพื่อบวงสรวงองค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด ให้กับชุมชน โดยดำเนินโครงการตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2568 ถึง วันที่ 9 ตุลาคม 2568 จำนวน 10 ครั้ง ณ วัดเขาช่องขาด บ้านหนองบัวเงิน ตำบลอุบมุง อำเภอนองว้างจังหวัดอุดรธานี และเทศบาลตำบลอุบมุง ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี และได้เผยแพร่ “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ผ่านสื่อโซเชียล เช่น ยูทูบ (Youtube) เฟสบุ๊ค (Facebook)

ภาพที่ 2 คิวอาร์โค้ด บรรยากาศการฟ้อนสามแผ่นดิน
ฟ้อนสามแผ่นดินที่ใช้แสดงในพิธีพืชมงคลบวชเทโวโรหนะห่มผ้าองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด อำเภอนองวัวขอ
จังหวัดอุดรธานี ในวันที่ 9 ตุลาคม 2568 ณ วัดเขาช่องขาด อำเภอนองวัวขอ จังหวัดอุดรธานี
ที่มา: นริศรา อินทร์แจ้ง (2568)

ภาพที่ 4 ผลจากการถ่ายทอดฟ้อนสามแผ่นดิน
ที่มา: นริศรา อินทร์แจ้ง (2568)

ภาพที่ 5 ผู้ร่วมฟ้อนสามแผ่นดินในวันที่ 9 ตุลาคม 2568
ที่มา: นริศรา อินทร์แจ้ง (2568)

ผลการประเมิน

1. การประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ

การประเมินความเหมาะสมงานนาฏศิลป์ชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” การศึกษาสร้างสรรค์เรื่อง “ฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ทำฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด อำเภอนองวัวขอ จังหวัดอุดรธานี” ได้ดำเนินการ

ศึกษาข้อมูลเพื่อสร้างสรรค์นาฏศิลป์จนครบองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ตามแนวคิดที่ได้กำหนดเป้าหมายไว้ โดยได้สร้างเครื่องมือการประเมินผลงานนาฏศิลป์ที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษาที่ใช้และความสอดคล้องของข้อคำถาม คุณภาพของเครื่องมือแบบประเมินผลงานนาฏศิลป์พื้นสามแผ่นดินมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ 0.68 มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้ตามกระบวนการวิจัย

2. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมของผลงานนาฏศิลป์ พื้นบ้านอีสานชุด “พื้นสามแผ่นดิน”

จากผลการประเมินความเหมาะสมของผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “พื้นสามแผ่นดิน” ของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อพิจารณาเป็นการสร้างสรรค์ท่าพื้น อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.00 ลำดับรองลงมาเป็นประเด็นด้านแนวคิดการสร้างสรรค์ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด 4.93 ประเด็นรูปแบบการแต่งกายอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.83 ประเด็นแนวทางการสร้างสรรค์อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.80 ประเด็นทำนองเพลง อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.60 และประเด็นภาพรวมของนาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด “พื้นสามแผ่นดิน” อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.00 เมื่อนำผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการสร้างสรรค์ กระบวนการสร้างสรรค์ ทำนองเพลง รูปแบบการแต่งกาย ท่าพื้น ของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “พื้นสามแผ่นดิน” โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ โดยนำมาหาค่าเฉลี่ย พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน มีความพึงพอใจถึงความเหมาะสมของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “พื้นสามแผ่นดิน” คิดเฉลี่ยทุกประเด็นทั้งสิ้น และอยู่ระดับร้อยละ 5.00 ซึ่งสามารถแปลค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับชุมชนได้ และเพื่อนำไปพื้นบูชของค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด ตำบลอุบลมุง อำเภอนองว้าวขอ จังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ ผลการประเมินความเหมาะสมของผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “พื้นสามแผ่นดิน” จากผู้รับการถ่ายทอดท่าพื้นสามแผ่นดิน ประเด็นความสำคัญของพื้นสามแผ่นดินอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.85 ประเด็นรูปแบบการแต่งกายอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.60 และประเด็นเพลงอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.60 ผลจากการสอบถามความคิดเห็นและจากข้อเสนอแนะปลายเปิด ที่ปรากฏในเครื่องมือประเมินส่วนท้าย พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อให้ผลงานที่จะนำไปถ่ายทอดให้กับชุมชนนั้น เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง “พื้นสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าพื้นบูชของค์พระใหญ่ วัดเขาช่องขาด อำเภอนองว้าวขอ จังหวัดอุดรธานี” สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการวิจัย พบว่า ท่าพื้นต้นแบบจากชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาด อำเภอนองว้าวขอ จังหวัดอุดรธานี ทั้ง 3 ชุมชน รวมทั้งหมดมีจำนวน 10 ท่า มีท่าปรากฏเหมือนกันทั้ง 3 ชุมชน มีจำนวน 7 ท่า โดยการสืบสานท่าพื้นจากรุ่นสู่รุ่นของชุมชนจึงเป็นบางท่าพื้นที่ปรากฏเหมือนกัน ซึ่งท่าพื้นได้มาจากการเลียนแบบท่าธรรมชาติ และวิถีชีวิต ส่วนท่าพื้นแม่บทอีสานมีทั้งหมด 48 ท่า ท่าพื้นเป็นท่าเลียนแบบธรรมชาติ และวิถีชีวิตเช่นเดียวกับท่าพื้นต้นแบบของชุมชน อาจเนื่องมาจากท่าพื้นอีสานมีรากฐานมาจากภูมิปัญญา และมีพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อบริบทเดียวกัน ซึ่งท่าพื้นสะท้อนถึงวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดงของท้องถิ่น การรวบรวมท่าพื้นสะท้อนแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ท่าพื้นเฉพาะพื้นที่ และสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อออกแบบประยุกต์ท่าพื้นที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แนวคิดถอดรหัส 4 DNA ของ เอกพงษ์ ตรีตรง (2564) จึงได้นำมาเป็นแนวคิดใน

การออกแบบท่าฟ้อนสามแผ่นดิน ด้วยการศึกษาแนวคิดอรรถศาสตร์ 4 DNA เป็นแนวคิดการแปลรูปภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีสู่การอรรถศาสตร์ 4 DNA เพื่อนำมาออกแบบท่าฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่ โดยมุ่งกระบวนการ “แปรรูป” หรือ “ต่อยอด” จากท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาดให้เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ยังคง รากเหง้า ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของงานวิจัยสร้างสรรค์ชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ที่ต้องการนำเสนอการ ฟ้อนบูชาองค์ พระใหญ่ โดยยึดรากฐานท่าฟ้อนดั้งเดิมของชุมชนมาประยุกต์และท่าฟ้อนแม่บทอีสานให้เป็นท่าฟ้อน สามแผ่นดิน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภกร ฉลองภาค (2565) งานวิจัยเรื่อง ฟ้อนบวงสรวง: นาฏยประดิษฐ์จาก ความศรัทธาในบริบทวัฒนธรรมสมัยนิยม ที่พบว่า ฟ้อนบวงสรวงเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาที่มีมาแต่โบราณจนถึง ปัจจุบัน โดยนาฏกรรมนี้เป็นพลังขับเคลื่อนเชื่อมโยงถึงความสามัคคี และความเข้มแข็งของชุมชน

2. ผลการวิจัย พบว่า การออกแบบท่าฟ้อนประยุกต์จากท่าฟ้อนต้นแบบชุมชน และท่าฟ้อนแม่ บทอีสาน ได้นำท่าฟ้อนต้นแบบ ทั้ง 3 ชุมชน และท่าฟ้อนแม่บทอีสาน ประกอบด้วยท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนโดย ออกแบบท่าฟ้อนประยุกต์ จำนวน 9 ท่า ออกแบบจากท่าแม่บทอีสาน จำนวน 6 ท่า และท่าสร้างสรรค์จากประสบการณ์ จำนวน 22 ท่า รวมท่าฟ้อนทั้งหมด 37 ท่า เพื่อให้ผู้ฟ้อนในชุมชนและบุคคลทั่วไปที่ไม่มีพื้นฐานในการฟ้อนรำสามารถ ฟ้อนได้จึงใช้ท่าจากต้นแบบชุมชน ท่าฟ้อนแม่บทอีสานและท่าสร้างสรรค์จากประสบการณ์ โดยออกแบบเน้นท่าฟ้อน ไม่ซับซ้อนและท่าฟ้อนสัมพันธ์กับเนื้อเพลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ก (การสื่อสารส่วน บุคคล, 27 พฤษภาคม 2568) การฟ้อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวอีสาน ท่าฟ้อนไม่จำเป็นต้องใช้ท่าเยอะ ไม่ต้องเป็น กระบวนท่าฟ้อน สามารถใช้ท่าฟ้อนรวบคำร้องได้ โดยท่าฟ้อนแต่ละท่านั้น นับเป็นท่าละก็ครั้งก็ได้ แต่ไม่ควรมาก เกินไป และควรมีท่าฟ้อนดั้งเดิมในพื้นที่ร่วมกับท่าฟ้อนที่องค์ลักษณะนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานที่สำคัญโดยนำเครื่องดนตรี วงโปงลางมาใช้ประกอบบรรเลงเพลง และการออกแบบการแต่งกายออกแบบให้ใช้ผ้าพื้นเมืองเพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ ประจำท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วชิรรัตน์ นรินทร์เตชาภัทร์ (2567) งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์สัญลักษณ์ ในการรำบวงสรวงท้าวสุรนารีเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองเมืองนครราชสีมา ครบรอบ 555 ปี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สัญลักษณ์ ที่แสดงผ่านเนื้อเพลงเป็นการสื่อสารอำนาจของจังหวัดนครราชสีมา แสดงศักยภาพของท้องถิ่น ในทุกด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อแสดง ความจงรักภักดีต่อวีรสตรีที่กอบกู้เมืองนครราชสีมาตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่าน เนื้อเพลง เนื่องในโอกาส สำคัญ ในแง่สัญลักษณ์วิทยาการรำบวงสรวงที่สื่อความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) และความหมาย โดยนัย (Connotative Meaning) ผ่านท่าทางต่าง ๆ ปรากฏในรูปแบบการรำ (Dance Format) มีความซับซ้อนน้อย ไปจนถึงมากตามความซับซ้อนของแก่นของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่บรรยายผ่านของเพลง โดยที่ เนื้อเพลงและท่ารำ มีความสัมพันธ์กับท่วงทำนองเพลงและองค์ประกอบของเพลง (Elements)

3. ผลวิจัย พบว่า การสร้างสรค่นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” เป็นการสร้างสรรค์ ท่าฟ้อนขึ้นเพื่อใช้บูชาองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยได้จากการศึกษาแนวคิด และศึกษาท่าฟ้อนต้นแบบของชุมชนรวมทั้งฟ้อนแม่บทอีสาน แล้วออกแบบท่าฟ้อน การแต่งกาย เพลง ดนตรี และ ทำนองเพลงประกอบการแสดง จึงนำองค์ประกอบที่กล่าวนี้มาสร้างสรค่นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานชุด “ฟ้อนสาม แผ่นดิน” ซึ่งลักษณะท่าฟ้อนสามแผ่นดินสะท้อนถึงอัตลักษณ์ท่าฟ้อนชุมชนและท้องถิ่น และผู้ฟ้อนสามารถฟ้อนสาม แผ่นดินด้วยท่วงท่า จังหวะ และการเคลื่อนไหวได้ดีและพร้อมเพรียงกัน เหมาะสมกับการใช้ในพิธีกรรม ชุมชนสามารถ ปฏิบัติท่าฟ้อนได้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ครบถ้วน โดยนาฏศิลป์พื้นบ้านชุด “ฟ้อนสามแผ่นดิน” ได้

4. ผลการวิจัย พบว่า การวิจัยเรื่อง “ฟ้อนสามแผ่นดิน: การสร้างสรรค์ท่าฟ้อนบูชาองค์พระใหญ่ วัดเขา ช่องขาด อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี” ได้ผ่านการจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้าน นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน โดยผลการประเมินอยู่ในระดับที่เหมาะสมมากที่สุดสามารถนำท่าฟ้อนสามแผ่นดินไปถ่ายทอด

ให้กับชุมชนได้ใช้ในระยะเวลาและยั่งยืน ซึ่งได้จัดโครงการถ่ายทอดทำพ่อนบูของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด “พ่อนสามแผ่นดิน” ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม - วันที่ 9 ตุลาคม 2569 โดยได้รับความร่วมมือจากผู้สนใจเข้าร่วมพ่อน และคนในชุมชนจำนวนมาก ทำให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และในวันที่ 9 ตุลาคม 2568 ในประเพณีตักบาตรเทโวโรหนะห่มผ้าองค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาด ชาวบ้านในชุมชนและประชาชนทั่วไปได้ร่วมพ่อนบูของค์พระใหญ่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งอาจารย์และนักศึกษาศาสนาวิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี แสดงให้เห็นว่าผลการถ่ายทอดทำพ่อนสามแผ่นดินสู่ชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงพลังความศรัทธาของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาดที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และแสดงถึงความยึดมั่นในพระพุทธศาสนาของชุมชน รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีความสามัคคีในการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณีของชุมชนเพื่อสืบสานต่อไป อีกทั้งนอกจากการสร้างสรรค์ทำพ่อนสามแผ่นดินจะบรรลุตามวัตถุประสงค์แล้วยังมีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมชุมชน และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นใหม่สืบสานพ่อนสาม แผ่นดินสืบต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรราวดี ภูมศรี (2562) วิจัยเรื่อง “ถวญถน แอนพ่อน: สักการะธรรมเนียมการพ่อนบงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อชาวอีสาน สรุปลผลวิจัยวิจัยได้ว่า การพ่อนรำที่อ่อนช้อยงดงามเป็นเครื่องสื่อถึงการต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนเคารพนับถือจากความเชื่อหรือสิ่งที่สืบทอดกันมา หลักการทางนาฏศิลป์นั้นสามารถวิเคราะห์ถึงปรากฏการทางสังคมได้ว่า วัฒนธรรม การพ่อนเพื่อถวญสักการะหรือการแสดงความเคารพเป็นอีกหนึ่งธรรมเนียม ซึ่งนำช่วยในการจัดการกลุ่ม ให้เป็นหนึ่งเดียวโดยนำเอา นาฏศิลป์มาเป็นตัวเชื่อมระหว่างความเชื่อในสิ่งศักดิ์และความสามัคคีของประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 นาฏศิลป์พื้นบ้านชุด “พ่อนสามแผ่นดิน” ได้ผ่านการประเมินถึงความเหมาะสมที่สามารถนำไปถ่ายทอดให้กับชุมชนได้ จึงควรมีการแสดงชุดนี้เป็นแบบแผนในการพ่อนบูของค์พระใหญ่วัดเขาช่องขาดสืบไป

1.2 สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นสามารถนำการแสดงชุด “พ่อนสามแผ่นดิน” ในการเรียนการสอนด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณวัดเขาช่องขาดพัฒนาสู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน

2.2. ควรมีการสร้างสรรค์การแสดงเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยววัดเขาช่องขาด เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาผ่านสื่อในรูปแบบการแสดงศิลปวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

วชิรรัตน์ นรินทร์เตชาภัทร. (2567). การวิเคราะห์สัญญาในการร่ำบวงสรวงท้าวสุรนารีเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองเมือง

นครราชสีมา ครบรอบ 555 ปี. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 4(2), 845.

ศรราวดี ภูมศรี. (2562). ถวญถน แอนพ่อน: สักการะธรรมเนียมการพ่อน บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อชาว

อีสาน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 11(1), 201 - 202.

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ และ อัครวัตร เชื้อมกลาง. (2564). ลักษณะเพลงพื้นบ้านอีสานเพื่อการสร้างสรรค์บทเพลงวงซิมโฟนิค .

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 40(4), 129 - 132.

ศุภกร ฉลองภาค. (2565). ฟอนบวงสรวง: นาฏยประดิษฐ์จากความศรัทธาในบริบทวัฒนธรรมสมัยนิยม. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อาหมัดอัลซารี๋ มูแก้ม. (2559). ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบนพื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกพงษ์ ตรีตรง. (2564). *Design + 4 DNA : ศาสตร์การถอดรหัสเพื่อการออกแบบ (เล่มพิเศษ)*. อ.การพิมพ์